

Слово перед початком оповісті

Перша історія про поділ походить зі стародавньої Персії: бог часу, створивши всесвіт, усвідомлює довколишню гармонію, але відчуває брак чогось важливого — когось, із ким разом можна було б намілюватися всією цією красою.

Упродовж тисячі років він молиться, щоб йому було подаровано можливість мати сина. Історія не каже, до кого він звертає благання, адже він усемогутній, єдиний і найвищий пан над усім; та все ж він молиться й насамкінець завагітнює.

Зрозумівши, що бажане вдалося, бог часу жалкує про це, бо усвідомлює всю крихкість світової рівноваги. Та стається це запізно: син уже ось-ось прийде на світ. Плачем він спробує досягти тільки одного: сиң, ношений у його лоні, поділяється надвоє.

Згідно з легендою, з молитви бога часу народжується Добро (Ормуз), а з розкаяння Зло (Аріман) — брати-близнюки.

Розтривожений, він піклується про те, щоб першим із його лона вийшов назовні Ормуз для наглядку за своїм братом і запобігання халепам, які Аріман може завдати всесвітові. Однак Зло, хитре й промітне, під час пологів спромагається відштовхнути Ормуза й першим уздріває світло зірок.

У розпачі бог часу постановляє створити для Ормуза спільників і дає народитися людському родові, що боротиметься обік із ним, аби стримати Арімана й не дозволити йому запанувати неподільно.

У перській легенді людський рід виникає як спільник Добра й має, за переказом, насамкінець перемогти. А втім, по спливі багатьох століть з'являється інша історія про поділ, цим разом обернена навспак супроти попередньої: людина постає в ній знаряддям Зла.

Більшості, гадаю, відомо, про що йдеться: чоловік і жінка перебувають у райському саду, розкошуючи всіма насолодами, які лишень можна уявити. Заборона є одним-одна: подружжю не вільно спізнати добро та зло. Каже Господь Усемогутній (Буття 2:17): «З дерева ж пізнання добра й зла не їстимеш».

Аж ось одного прекрасного дня з'являється змій, запевняючи, що це пізнання варте більшого за самий рай і його годилося б здобути. Жінка відмовляється,

кажучи, що Бог за це погрожував наслати смерть, але змій переконує, мовляв, у той день, коли їм відкриється Добро та Зло, вони зрівняються з Богом.

Піддавшись, Єва куштує заборонений плід і частину його віддає Адамові. Відтоді первісну рівновагу раю порушено, а їх обох звідти вигнано й проклято. Та залишається загадкове речення, промовлене Богом, який признає правду змієві: «Оце чоловік став, як один з нас, знаючи добро і зло» (Буття 3:22).

І в цьому випадку (подібно до бога часу, який молиться, бажаючи чогось, дарма що є необмеженим володарем), Біблія не пояснює, до кого ж звертається Бог єдиний і чому, якщо він справді єдиний, з його вуст лунають такі слова, як «один з нас».

Хай там як, а рід людський від самого початку приречений мати справу з вічним Поділом між двома супротивностями. І ми так само поділяємо з нашими предками їхні сумніви; ця книжка має на меті заходитися коло цієї теми, покликаючись у деяких сюжетних поворотах на відповідні легенди походженням з усіх чотирьох сторін світу.

Книжкою «Диявол і панна Прім» я закінчую трилогію «І на сьомий день...», до якої ще належать «Над річкою П'єдрою, там я сиділа та й плакала» (1994) і «Вероніка вирішує померти» (1998). Кожен із цих

трех творів розповідає про один тиждень у житті звичайних людей, які раптово опиняються лицем до лица з коханням, смертю та владою. Мені завжди вірилося, що глибокі перетворення — чи вже в людській істоті, чи в суспільстві — здійснюються за короткий проміжок часу. Коли ми найменше того очікуємо, життя кидає нам виклик, випробовуючи нашу силу духу й нашу волю до змін; у цю мить дарма буде вдавати, що нічого не відбувається, або виправдовуватися тим, що ми ще не готові.

Виклик не чекає. Життя не озирається назад. Одного тижня цілком вистачає, щоб ми наважилися прийняти чи не прийняти власну долю.

Пауло Коельйо

Буенос-Айрес, серпень 2000 р.

Ось уже майже п'ятнадцять років баба Берта щодня виходить сидіти перед дверима своєї хати. Мешканцям Віскóса відомо, що в стареньких є така заведенція: вони тужать за минулим і за молодими літами, спостерігають за світом, до якого вже не належать, шукають, про що б побалакати з сусідами.

Але в Берти на те була своя причина. І її чекання закінчилося того ранку, коли вона побачила, як чужинець виходить нагору вузьким укосом і по волі суне в напрямку єдиного на все село готелика. Він був не такий, як вона його стільки разів уявляла; одержу мав приношену, волосся довше, ніж зазвичай буває, і обличчя неголене.

Але мав він при собі товариство — гаспида.

«Правду каже мій чоловік, — промовила вона до себе самої. — Якби мене тут не було, ніхто б нічого не помітив».

Угадувати чужий вік вона не вмiла, тож оцінила його десь між сорока та п'ятдесятьма роками.

«Молодий», — подумалося їй формулою, зміст якої доходить тільки до старих. Вона замислилася, на як довго він залишиться, але до жодного висновку не прийшла; мабуть, ненадовго, бо при собі він мав тільки маленького наплічника. Найімовірніше, він тільки переночує й рушить собі далі, куди — вона не знала й її це не обходило.

Та всі ті роки, що вона їх просиділа перед дверима своєї хати, чекаючи на його прихід, не минули марно, бо вона навчилася цінувати красу гір, якої раніше не помічала просто з тієї причини, що тут народилася й до краєвиду була звикла.

Як можна було передбачити, він зайшов до готелика. Берта поміркувала, чи не варто піти погомоніти з панотцем з приводу цієї небажаної присутності, — але ж він не схоче її слухати й назве це все старечими витребеньками.

Що ж, лишалося побачити подальший хід подій. Дияволіві не треба часу, щоб нашкодити, — як і буревіям, смерчам чи сніговинам, що одним махом знищують двохсотрічні дерева. Раптом їй стало ясно, що просте знання про прихід Зла до села Віскос, оце тільки-но доконаний, нічого не міняє присутньо; адже гаспидське плем'я повсякчас з'являється та йде собі геть, і його присутність

не конче мусить на щось впливати. Воно повсякчас мандрує світом, іноді тільки для того, аби знати, що ж у ньому діється, а іноді воно випробовує чийось душу, але воно нестатечно й перескакує з одного на інше геть безпричинно, просто заради втіхи від добрячої борні. На Бертину думку, Віскос не мав нічого цікавого чи особливого, здатного привернути до себе чийось увагу довше, ніж на один день, — а що вже казати про таке велике й обтяжене справами цабе, як посланець пітьми.

Вона спробувала була зосередитися на чомусь іншому, але образ чужинця не виходив їй із голови. На небо, перед тим осончене, почали набігати хмари.

«Це річ звичайна в цю пору року», — подумалося їй. Жодного зв'язку з приходом чужинця, чистий збіг обставин.

Тоді вдалині почувся грім, і не один раз, а чотири поспіль. З одного боку, це означало наближення дощу; з другого боку, якщо дати віру сільським переказам, цей гуркіт можна було витлумачити як голос Бога, розгніваного на місцеву людність, збайдужілу до Його присутності.

«Можливо, мені треба щось зробити. Адже те, на що я чекала, оце щойно прийшло».

Кілька хвилин вона придивлялася й прислухалася до всього, що відбувалося навколо; хмари насували

й насували на село, але гуркоту більше не було чути. Як колишня добра католичка, вона не вірила в перекази та забобони, передусім у місцеві, віскоські, закорінені у світогляді давньої кельтської людности, яка тут жила в бозна-колишню давнину.

«Грім — це просто природне явище. Якби Бог хотів звернутися до людей, він би не вдавався до таких повідомлень наздогад».

Вона задумалася над цим і знову почула громовий гуркіт, цього разу набагато ближчий. Берта підвелася й занесла стільця всередину, поки дощ іще не вперішив, — але серце їй тепер стислося від переляку, якого вона не могла зрозуміти.

«Що ж його робити?»

Їй ізнову захотілося, щоб чужинець зразу ж і рушив далі; вона була застара, аби допомогти собі самій, своєму селу чи — й це головне — Господові Всемогутньому, бо той, якби потребував допомоги, напевно вибрав би когось молодшого. Усе це насправді була чиста маячня; просто її чоловік ізнічев'я вигадував усяку всячину для розваги, щоб швидше минав час.

Але в тому, що її очі бачили гаспида, вона не сумнівалася анітрішечки.

Плоти й крові набравшись, він пройшов одягнений по-дорожньому.

Готелик правив разом за крамничку місцевої консервації, ресторан із народною кухнею та генделик, де мешканці Віскоса мали звичай збиратися, щоб поговорити про повсякденні речі, як-от про погоду чи про вплив молоді з села. «Дев'ять місяців зими, три місяці пекла», — повторювали вони раз у раз, маючи на думці потребу за якихось дев'яносто днів виконати всі сільські роботи: оранку, угноєння, сівбу, чекання, жнива, сінозаготівлю, стриження вовни.

Усі місцеві мешканці знали, що вони чіпляються за світ, який себе вже пережив; та все ж їм нелегко було визнати, що їхнє покоління — останнє в доти нескінченному ряду рільників і чабанів, правічних насельців цієї верховини. Раніше чи пізніше сюди прийдуть машини, худобу розводитимуть десь далеко й вигодовуватимуть штучно, а сільце буде нагода викупити великому підприємству з осідком десь за кордоном, яке перетворить його на гірськолижний курорт.